

คอลัมน์ แนะนำ ทำกินทั่วถิ่นไทย

การเลี้ยงปลาคังในกระชัง

พนม เกิดแสง

นักวิชาการศึกษา 8 ชำนาญการ

สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

eatpnk@ku.ac.th

ในอ้อมกอดของขุนเขา บนผืนน้ำที่เรียบและใสสะอาด บนแพพักกลางอ่างเก็บน้ำเขื่อนเขาแหลม ผมตื่นขึ้นมาเช้านี้อากาศสดใสดวงอาทิตย์ค่อย ๆ โผล่พ้นจากยอดเขา บางครั้งจะเห็นเรือหางยาวรับส่งคนไปที่ท่าเรือ หากมองออกไปตามริมหน้าผาจะเห็นชาวประมงพายเรือออกไปวางข่ายดักปลา หรือ กู้ลอบ และวางลอบทิ้งไว้เพื่อดักสัตว์น้ำ บางครั้งจะเห็นชาวบ้านขับเรือมาส่งปลาชีวแก้วปลาแป้นแก้วที่ยกยอได้เมื่อคืนมาส่งที่กระชังปลาข้าง ๆ แพเห็นลุงและป้าช่วยกันหิ้วถังใส่อาหารปลาเดินไปตามขอบกระชังปลาที่เลี้ยงไว้แล้วค่อย ๆ ใช้มือหยิบอาหารปลาแล้วโรยไปในกระชัง เสียงดังของน้ำแตกกระเซ็นเมื่อปลาว่ายขึ้นมากินเหยื่อ

จากการที่ได้มีโอกาสมาดูการยกยอ เพื่อจับปลาชีวปลาแป้นและได้นอนพักค้างแรมบนแพปลาของ คุณนริศ ตามใจเพื่อน ซึ่งได้เลี้ยงปลาคังในกระชังเอาไว้ส่งขายให้พ่อค้าแม่ค้าจนแทบจะเรียกได้ว่าเลี้ยงไม่ทันขาย คือปลาโตไม่ทันส่งขายนั่นเอง วันนี้จะนำท่านดูการเลี้ยงปลาคังในกระชัง ซึ่งก็อยู่ไปไม่ไกลจากแพที่ผมและทีมงานพักค้างคืน ก็เพียงแค่นั่งเรือข้ามไปยังแพปลาที่ผมกตัญญูกันข้าง ๆ นี่เอง

คุณนริศ ตามใจเพื่อน ที่ผมได้นำท่านดูการยกยอเพื่อจับปลาชีวแก้วและปลาแป้นแก้ว ในฉบับที่แล้วได้ประกอบอาชีพจับปลาและเลี้ยงปลาอยู่ในเขื่อนแห่งนี้มาหลายสิบปี ซึ่งได้แยกครอบครัวออกมาหากินเองโดยต่อแพแยกออกมาจากพ่อแม่และผูกแพติดกันกับของพ่อแม่ และน้องสาวตลอดจนน้องชาย รวม 4 ครอบครัว นับแพรวมกันได้ประมาณ 6 หลัง กระชังปลา รวมเกือบ 100 กระชัง และยอหาปลาชีวปลาแป้นกว่า 30 หลัง นับได้ว่าเป็นกลุ่มหาปลาและเลี้ยงปลากลุ่มใหญ่ทีเดียว

การเลี้ยงปลาคังในกระชังของ คุณบุปผา รักชินสระ ซึ่งผูกแพติดกันกับของคุณนริศ และของพ่อแม่ คือ ลุงแสงและป้าพยอม คุณบุปผา ทำประมงอย่างครบวงจรอาศัยอยู่บนแพปลาและผูกเรือนไว้ใกล้กันกับพ่อแม่ซึ่งเลี้ยงปลาและหาปลาเช่นเดียวกัน โดยรับซื้อขายปลาจากชาวประมงที่นำมาขายและรวบรวมส่งพ่อค้าแม่ค้าอีกทอดหนึ่ง

การดำรงชีวิตของชาวประมงกลุ่มของคุณนริศและคุณบุปผาที่อาศัยอยู่กลางอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนแห่งนี้เรียบง่าย เช่นเดียวกับเขื่อนอื่นๆโดยจะพักอาศัยอยู่บนเรือนแพที่ผูกไว้ด้วยลูกบวบไม้ไผ่ บางแห่งอาจใช้แพเหล็กซึ่งเริ่มมีมากขึ้นเนื่องจากแพเหล็กแข็งแรงทนทานกว่าแพไม้ไผ่ซึ่งต้องซ่อมแซมและชำรุดผุพังง่ายกว่า ทั้งนี้จะใช้เชือกผูกโยงไว้กับต้นไม้หรือหลักที่ตอกไว้บนเกาะเพื่อป้องกันไม่ให้เรือนแพเคลื่อนที่ไปตามกระแสน้ำและแรงลม

ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพจับปลา เลี้ยงปลา นี้ จะลงขาย วางลอบ ถ้าได้ปลาตัวใหญ่ ก็ขายส่งตลาด แต่ถ้าตัวเล็กก็จะนำมาเลี้ยงไว้ในกระชัง เพื่อขุนให้ได้ขนาดที่ตลาดต้องการ

ผู้เขียนและคุณวีระ รัตนจินดา หัวหน้า ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการประมงน้ำจืด ภาคตะวันตก จังหวัดกาญจนบุรี

ในการจับปลาหรือหาปลาในอ่างเก็บน้ำนี้จะต้องห้ามจับสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์ที่หน่วยงานราชการซึ่งก็คือกรมประมงกำหนดไว้ชัดเจน ในที่นี้คือประมงอำเภอดอนเจดีย์ซึ่งดูแล การทำการประมงในพื้นที่โดยมีการขึ้นทะเบียนผู้ได้รับอนุญาตจับสัตว์น้ำ และต้องได้รับอนุญาต จึงจะทำการประมงได้ คุณวีระ รัตนจินดา หัวหน้าศูนย์ป้องกันและปราบปรามการประมงน้ำ จืดภาคตะวันตก จังหวัดกาญจนบุรี ได้กล่าวถึงการจับปลาควรใช้เครื่องมือที่ถูกกฎหมาย และ ห้ามจับสัตว์ในฤดูที่ปลาวางไข่ และทำการจับสัตว์น้ำในเขตที่อนุญาต

ด้วยเหตุนี้อาชีพเลี้ยงปลาดังในกระชังจึงเป็นงานที่สร้างรายได้ ทั้งนี้ไม่เพียงขายได้ ราคาดีเท่านั้น แต่การเลี้ยง การดูแลลงทุนต่ำมาก ด้วยว่าอาหารที่นำมาเลี้ยงปลาในกระชังนั้น ส่วนใหญ่จะจับพวกปลาชิว ปลาแป้น ที่มีจำนวนมากภายในเขื่อนนั่นเองทำให้ไม่ต้องใช้เงิน ลงทุนมากมายนัก

การวางลอบและกู้ลอบ

ลักษณะของลอบที่ใช้

จากการนั่งเรือตระเวนดูการเลี้ยงปลาในกระชังแถบนี้เกษตรกรผู้เลี้ยงส่วนใหญ่จะ นิยมเลี้ยงปลาดังกันมาก เนื่องจากได้ราคาดีกว่าปลาชนิดอื่น อีกทั้งปัญหาเรื่องโรคต่างๆก็ไม่ ค่อยมีมากนัก ปลาดัง มีราคาขายอยู่ที่กิโลกรัมละ 160-170 บาท ปลากดเหลือง 120 บาท แต่

ราคานี้ต้องเป็นปลาที่มีขนาดใหญ่ กล่าวคือ มีน้ำหนักอย่างน้อย 3 -5 กิโลกรัม ส่วน ปลา กตเหลือต้อง มีขนาด 1 กิโลกรัมขึ้นไป

เปรียบเทียบลักษณะปลาคังและปลากตเหลือ

ปลาคังและปลากตเหลือ (ตัวเล็ก)

ปลาคัง

ลักษณะของปลาคัง มี ส่วนหัวแบนกว่าปลากตเหลือ หนวดยาวสีขาว ครีบทองสีแดง

หนวดขาว-หัวแบนปาน

หนวดขาว-หัวแบนปาน

ลักษณะของปลากตเหลือคือส่วนหัวจะนูน ครีบทองใหญ่กางออกมีสีเหลืองเด่นชัด หนวดสีดำ

หนวดดำ-หัวนูน

ครีบทองใหญ่ สีดำเหลือง

เปรียบเทียบเงี่ยงปลาคังและปลากดเหลือง

เงี่ยงปลาคังจะโค้งมนเข้าหาลำตัว

เงี่ยงปลากดเหลืองจะกางออกและแหลมคม

แหล่งพันธุ์ปลา

คุณบุปผา ได้กล่าวถึงพันธุ์ปลาคัง ส่วนใหญ่ใช้วิธีวางลอบดักจับลูกปลาในเขื่อนมาเลี้ยง ทั้งนี้ เพราะว่าแหล่งเพาะฟักปลาดังกล่าวมีน้อยอีกทั้งสายพันธุ์ไม่ค่อยแข็งแรง ลูกปลาคังที่จับได้ตามธรรมชาติจะแข็งแรงโอกาสจะเสียหายหรือตายมีน้อยมาก บางครั้งก็จะรับซื้อจากชาวประมงแถบนี้ที่นำมาขาย ลูกปลาที่รวบรวมไว้จึงมีหลายขนาด

หลังจากรวบรวมลูกปลาคังได้แล้ว ก็จะนำลูกปลามาเลี้ยงไว้ในกระชังมุ้งเขียว สำหรับอนุบาลลูกปลา กระชังอนุบาลนี้ออกแบบสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ เพียงเย็บมุ้งเขียวให้เป็นสี่เหลี่ยมตามขนาดแล้ว ผูกติดกับเรือนแพ ทั้งสี่ด้าน

กระชังดังกล่าวโครงสร้างและพื้นปูทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ขนาดกว้าง 4 เมตร ยาว 4 เมตร ลึก 2 เมตร ซึ่งสามารถปล่อยปลาเลี้ยงได้ประมาณ 200-300 ตัวต่อกระชัง กระชังเลี้ยงปลาจะต้องออกแบบให้แข็งแรง กล่าวคือ ใช้ไม้เนื้อแข็งทำเป็นคอก ภายในหุ้มด้วยวอนอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันปลาหลบหนีออกนอกกระชัง ด้วยเหตุเมื่อปลาเจริญเติบโตเต็มที่จะแข็งแรงและดี้นมาก และควรมุงด้วยพลาสติกพรางแสงเพื่อให้ร่มเงาแก่กระชัง ทำให้ปลาไม่ร้อน โดยอาจทำเป็นโครงหลังคาหรืออาจคลุมไปบนกระชังเลยก็ได้ ราคาของกระชังนี้ คุณบุปผากล่าวว่ามีราคาประมาณตั้งแต่ 5000 บาทต่อกระชังขึ้นไป

ความลึกของน้ำบริเวณแพเลี้ยงปลานี้มากกว่า 30 เมตร ข้อดีอย่างหนึ่งของการเลี้ยงปลาในอ่างเก็บน้ำคือ ไม่มีปัญหาในเรื่องน้ำเน่าเสีย และปริมาณของออกซิเจน อีกทั้งความเป็นกรด ด่างของน้ำ ก็อยู่ในสภาพสมดุลย์เหมาะสมกับการเลี้ยงปลาในกระชัง เนื่องจากไม่มีปัญหาน้ำเสียจากโรงงาน ที่อยู่ตามริมแม่น้ำ

กระชังเลี้ยงปลาคังนี้ มีอายุการใช้งานนานกว่า 5 ปี ในการทำความสะอาดกระชังก็เพียงแค่ปล่อยปลากินพืช เช่น ปลาแรด ปลานิล ฯลฯ ลงไปกินตะไคร่น้ำภายในกระชัง หรือเรียกง่าย ๆ เป็นปลาเทศบาล คอยเก็บเศษสกปรก หรืออาจจะเลี้ยงรวมกับปลาคังในกระชังเดียวกันก็ได้ โดยในแต่ละกระชังปล่อยปลากินพืชไว้ประมาณ 5-10 ตัวซึ่งเป็นการทำความสะอาดกระชังไปในตัว

ในการการปล่อยลูกปลาลงบ่อ อนุบาล คุณบุปผา แนะนำว่ายังไม่ควรให้อาหาร ลูกปลาทันที เนื่องจากลูกปลาอ่อนเพลียจากการลำเลียงและเปลี่ยนสถานที่ และจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มที่พื้นบ่อบริเวณใต้หลังคาร์มเงา

การให้อาหารในระยะแรกนี้ให้อาหารชนิดจมน้ำวันละ 4 ครั้ง ลูกปลาที่มีขนาด 1 นิ้ว ให้อาหารลูกปลาวัยอ่อนที่มีเม็ดขนาดเล็กพิเศษ ลูกปลาที่มีขนาด 5 นิ้ว ให้อาหารเม็ดเล็ก เป็นเวลา 2-3 สัปดาห์

ทั้งนี้จากการสังเกตโดยใช้อาหารปลาตุ๊กเล็กสำเร็จรูปชนิดเม็ด มีค่าโปรตีน 30% พบว่าปลาเจริญเติบโตดี อัตราการรอดตายสูง

ปลาคัง เลี้ยงง่าย นอกจากไม่มีโรคเข้ามารบกวนแล้ว ปลาเล็ก ปลาใหญ่ยังไม่ไล่กัดหรือกินกันเองอีกด้วย ดังนั้น ช่วงที่อนุบาลลูกปลาไม่จำเป็นต้องคัดขนาดหรือแยกเลี้ยง สามารถปล่อยเลี้ยงรวมกันในกระชังเดียวกัน อนุบาลประมาณ ได้ 50 วัน ก็นำไปปล่อยเลี้ยงในกระชังที่ออกแบบสร้างอย่างแข็งแรงและถาวร ต่อไป

เมื่ออนุบาลประมาณ ได้ 50 วัน ก็นำไปปล่อยเลี้ยงในกระชังที่ออกแบบสร้างอย่างแข็งแรงและถาวร ต่อไป ต้องให้อาหารในปริมาณเพียงพอที่ปลาต้องการอย่างเหมาะสมเพื่อไม่ให้อาหารเหลือมาก ซึ่งจะทำให้เน่าเสียได้ อาหารปลาในระยะนี้จะให้อาหารปลาตุ๊กใหญ่สำเร็จรูปชนิดเม็ด คลุกเคล้ากับปลาแป้นเพื่อลดต้นทุนค่าอาหารปลาสำเร็จรูปในอัตราส่วน 1 ต่อ 1 คือ อาหารสำเร็จรูป 1 ส่วน ปลาแป้น 1 ส่วน โดยน้ำหนัก เช้า- เย็น

การเจริญเติบโตของปลาคังนั้น ปลาเพศผู้จะโตเร็วกว่าปลาเพศเมีย การเลี้ยงปลาคัง ถ้าใช้เวลาเลี้ยง 4 เดือน ผลปรากฏว่าปลาเจริญเติบโตมีน้ำหนักเฉลี่ย 540 กรัม/ตัว แต่ถ้าเลี้ยงถึง 8 เดือนจะให้น้ำหนักขนาดเฉลี่ย 766 กรัมรอดตาย 82.0 เปอร์เซ็นต์ ให้ผลผลิต 500-600 กิโลกรัม/กระชัง

อาหารปลาใหญ่นี้อาจใช้หัวปลาจีน หรือปลานิล สับเป็นชิ้นให้ปลากินเข้า-เย็นซึ่งคุณภาพจะไปซื้อที่ตลาดบางเลน จ.นครปฐม แะเย็นเก็บไว้ครวละมาก ๆ

ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงนั้นคุณภาพฝากกล่าวว่า มักจะพบในกรณีที่อุณหภูมิของน้ำและอากาศเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน เช่นฝนตก อากาศร้อนเย็นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนราคาปลาเปิดที่สูงทำให้ต้นทุนในการซื้อปลาเหยื่อเพิ่มขึ้น ค่าน้ำมันสำหรับปั่นกระแสไฟเพื่อชาร์ตแบตเตอรี่ เนื่องจากบนแพไม่มีกระแสไฟฟ้าใช้ ค่าออกซิเจนกรณีที่ลูกค้าสั่งปลาเป็นๆ การระมัดระวังกระชังขาดหรือชำรุดโดยเฉพาะปลานอกกระชังมักจะเข้ามาหาเศษอาหารจากปลาที่อยู่ในกระชัง และฉวยเหยื่อจนอาจทำให้มุ้งตาข่ายขาดได้ และการขาดแคลนพันธุ์ปลาที่จะนำมาเลี้ยงทำให้การผลิตไม่ต่อเนื่องและทันกับความต้องการ จึงอยากฝากไปถึงหน่วยงานราชการให้ช่วยเร่งหาวิธีการผลิตพันธุ์ปลาคังให้มากขึ้น เนื่องจากฟาร์มเพาะฟักของเอกชนมีน้อย

ในการขายปลานั้นจะมีพ่อค้าโทรสั่งซื้อ โดยตรงและ นัดหมายส่งปลากันซึ่งส่วนใหญ่จะส่งกันบริเวณริมอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนนั่นเอง

รายได้จากการเลี้ยงปลาคังเมื่อหักค่าใช้จ่าย ซึ่งประกอบไปด้วย ค่าพันธุ์ปลา ค่าอาหารเม็ด ค่าน้ำมันเรือแล้วจะมีกำไรโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 50,000-70,000 บาท ต่อการเลี้ยง 1 รอบ คือ 5-8 เดือน หากเลี้ยงต่อไปให้ได้ขนาดใหญ่ น้ำหนักมากกว่า 5 กิโลกรัมก็จะทำให้ได้ราคาสูงขึ้น

จะเห็นได้ว่าการเลี้ยงปลาคังเชิงพาณิชย์และเพื่อบริโภคในครัวเรือน มีการเลี้ยงและดูแลง่ายไม่ค่อยยุ่งยาก ปัญหาและอุปสรรคมีน้อย ผลตอบแทน สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวได้เป็นอย่างดี จึงนับว่าเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่น่าสนใจมิใช่น้อย

ไม่ว่าคืนนี้หรือคืนไหน ๆ กลุ่มดาวใหญ่น้อยส่งแสงระยิบระยับ บางดวงมีแสงสุกสกาวสดใส บางดวงมีแสงริบหรี่ ลมยังคงพัดโชยมาเอื่อย ๆ ทำให้เรือนแพ กระเพื่อมไหวไปและโยนตัวตามคลื่นที่พริ้วไหว เสียงน้ำที่เกิดจากปลาซุบเหยียดงแอกรเป็นระยะๆ แล้วในที่สุดผมก็ผล็อยหลับไป.....ไม่เคยนับดาวได้เกินพันดวงสักที

ท่านที่สนใจข้อมูลการเลี้ยงปลาคังติดต่อที่ คุณจักขุทิพย์ จตุรพรหม สำนักงานประมงอำเภอทองผาภูมิ จ. กาญจนบุรี โทร. 086 0930571

หรือหากท่านที่สนใจข้อมูลในรูปแบบ วีซีดี เรื่อง **การเลี้ยงปลาคังในกระชัง** สามารถติดต่อสั่งซื้อได้ที่ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ลาดยาว จตุจักร กทม. 10900 โทร 02-5792294 และ 02-9428460 ต่อ 118 หรือ

1 <http://www.eto.ku.ac.th/media/index.html>

สนใจสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อนัดหมายได้ที่ คุณนริศ ตามใจเพื่อน หรือ คุณบุปผา รักชินสระ(โทร. 089 0096908) ขอเน้นว่าเป็นแพพักผ่อนสบายๆไม่ใช่แพเตะ) เหมาะอย่างยิ่งที่จะพักค้างคืนบนแพปลา และเรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตของชาวน้ำ ที่มีวิถีชีวิตเรียบง่ายไปอีกแบบ การผูกแพไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว นี่ได้ริเริ่มมาได้ประมาณ 2 - 3 ปี เนื่องจากผู้ที่มาดูการเลี้ยงปลาในกระชังที่ขึ้นชอบบรรยากาศของผืนน้ำท่ามกลางหุบเขา ขอให้มีไว้เพื่อนอนชมดาวบนท้องฟ้ายามมืดมิด พักผ่อน และ ตกปลา ซึ่งคุณนริศ ก็ได้จัดเตรียมอุปกรณ์ทำครัว และเครื่องนอนไว้เสร็จสรรพ

ช่วงเวลาที่เหมาะสม คือต้นเดือนพฤศจิกายน – ปลายเดือนเมษายน ควรหลีกเลี่ยงฤดูฝน

ฉบับหน้า จะแนะนำไปดูการปลูกขยายพันธุ์มะม่วงหิมพานต์และแปรรูป ที่อำเภอกำปูลา จ. อุตรดิตถ์ ครับ

